

Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

13. Οι Διεθνείς Συγκυρίες και οι Μεσοχρόνιες Προοπτικές της Ελληνικής Οικονομίας (2020-)

Οικονομική Ιστορία της
Ελλάδος
(economichistorygreece.net)

Καθ. Γιώργος Αλογοσκούφης
(www.alogouskoufis.gr)

Προβλέψεις για τη Διεθνή και την Ευρωπαϊκή Οικονομία

Με την συνεχιζόμενη άνοδο του πληθωρισμού και τον πόλεμο στην Ουκρανία, η παγκόσμια οικονομία φαίνεται να έχει μπει και πάλι σε ένα φαύλο κύκλο. Μετά την διστακτική ανάκαμψη του 2021 και την επιβράδυνση του 2022, το 2023 χαρακτηρίζεται από σημαντικούς οικονομικούς κινδύνους.

Σε μια παγκόσμια οικονομία που έχει ήδη αποδυναμωθεί από την πανδημία του 2020, ο υψηλότερος από τον αναμενόμενο πληθωρισμός σε όλο τον κόσμο –ειδικά στις Ηνωμένες Πολιτείες και στις μεγάλες ευρωπαϊκές οικονομίες—έχει οδηγήσει σε πιο περιοριστικές χρηματοοικονομικές συνθήκες λόγω της πρόσφατης και συνεχιζόμενης ανόδου των επιτοκίων των Κεντρικών Τραπεζών. Από την άλλη, η επιβράδυνση στην Κίνα είναι χειρότερη από ότι αναμενόταν, λόγω των lockdown που είχαν υιοθετηθεί. Σε όλα αυτά προστίθενται και μία σειρά από αρνητικές συνέπειες από τον πόλεμο στην Ουκρανία, ιδιαίτερα για την Ευρώπη.

Η πρόσφατη νέα εκτίμηση από το ΔΝΤ προβλέπει επιβράδυνση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης στην παγκόσμια οικονομία από 6,0% το 2021 σε 3,2% το 2022 και 2,7% το 2023. Η οικονομία της Ευρωζώνης αναμένεται να αναπτυχθεί μόλις 0,5% το 2023, χωρίς να αποκλείεται και η ύφεση, μία πρόβλεψη που αντικατοπτρίζει τις επιπτώσεις από τον πόλεμο στην Ουκρανία και την αυστηρότερη νομισματική πολιτική.

Παράλληλα, ο γεωπολιτικός κατακερματισμός θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά το παγκόσμιο εμπόριο και την παγκόσμια οικονομική συνεργασία οδηγώντας σε ακόμη μεγαλύτερη επιβράδυνση ή και ύφεση.

Η Αναζωπύρωση του Πληθωρισμού

Ο παγκόσμιος πληθωρισμός έχει αναθεωρηθεί προς τα πάνω λόγω των τιμών των τροφίμων και της ενέργειας καθώς και των παρατεταμένων ανισορροπιών της παγκόσμιας προσφοράς-ζήτησης. Για το 2022 εκτιμάται στο 7,2% για τις προηγμένες οικονομίες και στο 9,9 τοις εκατό για τις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες. Η αποκλιμάκωση για το 2023 αναμένεται να είναι μεγαλύτερη στις αναπτυγμένες οικονομίες, λόγω της ανόδου των επιτοκίων των κεντρικών τους τραπεζών. Για την Ευρωζώνη ο πληθωρισμός αναμένεται να διαμορφωθεί στο 8,3% το 2022 και να αποκλιμακωθεί στο 5,7% το 2023. Για την Ελλάδα ο πληθωρισμός εκτιμάται στο 9,2% το 2022, πριν αποκλιμακωθεί στο 3,2% το 2023.

Η μεγάλη άνοδος του πληθωρισμού σημαίνει ότι η αντιμετώπιση του θα πρέπει να παραμείνει ως η πρώτη προτεραιότητα για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Η αυστηρότερη νομισματική πολιτική έχει αναπόφευκτα οικονομικό κόστος για την πραγματική οικονομία, αλλά περαιτέρω καθυστέρηση στην αντιμετώπιση του πληθωρισμού δεν δικαιολογείται.

Η στοχευμένη δημοσιονομική στήριξη θα μπορούσε να βοηθήσει στο να μετριαστεί ο αντίκτυπος στους πιο ευάλωτους, αλλά με τους κρατικούς προϋπολογισμούς να βρίσκονται στο όριο λόγω της πανδημίας και την ανάγκη για μια γενικότερα αντιπληθωριστική στάση της μακροοικονομικής πολιτικής, η στοχευμένη δημοσιονομική στήριξη δεν έχει μεγάλα περιθώρια.

Βραχυχρόνιες και Προοπτικές για την Ελλάδα

Παρά τις αδυναμίες των προγραμμάτων προσαρμογής, η ελληνική οικονομία έδειχνε να έχει εισέλθει σε μία περίοδο ήπιας ανάκαμψης μετά το 2016.

Μετά και την ολοκλήρωση των προγραμμάτων προσαρμογής το 2018 και τις εκλογές του 2019, η οικονομική πολιτική άρχισε να επικεντρώνεται περισσότερο σε αναπτυξιακές μεταρρυθμίσεις.

Ωστόσο, στις αρχές του 2020 ξέσπασε μια νέα μεγάλη διεθνής κρίση, λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού (Covid-19).

Η κρίση της πανδημίας οδήγησε μία πολύ βαθιά ύφεση το 2020, με μείωση του πραγματικού ΑΕΠ κατά 9,0%. Το πραγματικό ΑΕΠ εκτιμάται ότι ανέκαμψε μερικώς (αυξήθηκε κατά 8,3%) το 2021, από το σημαντικά χαμηλότερο επίπεδο του 2020 και κατά η ανάκαμψη συνεχίστηκε και το 2022, όταν το πραγματικό ΑΕΠ εκτιμάται ότι αυξήθηκε κατά 5,2%.

Ωστόσο, οι προοπτικές για το 2023 είναι σχετικά δυσοίωνες, λόγω της μεγαλύτερης από τον μέσο όρο αύξησης του πληθωρισμού, των στενών περιθωρίων του κρατικού προϋπολογισμού και της σημαντικής επιδείνωσης του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αναμένεται να παραμείνει στο επίπεδο του 6,5% του ΑΕΠ για την διετία 2022-2023, παρά την επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας.

Για μία χώρα με τόσο μεγάλο εξωτερικό χρέος η δυσμενής εξέλιξη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών είναι εξαιρετικά ανησυχητική εξέλιξη.

Υποδεικνύει ότι τα σημαντικά προβλήματα χαμηλής διεθνούς ανταγωνιστικότητας που διαχρονικά χαρακτήριζαν την ελληνική οικονομία δεν έχουν αντιμετωπιστεί, παρά τα προγράμματα προσαρμογής της τελευταίας δεκαετίας.

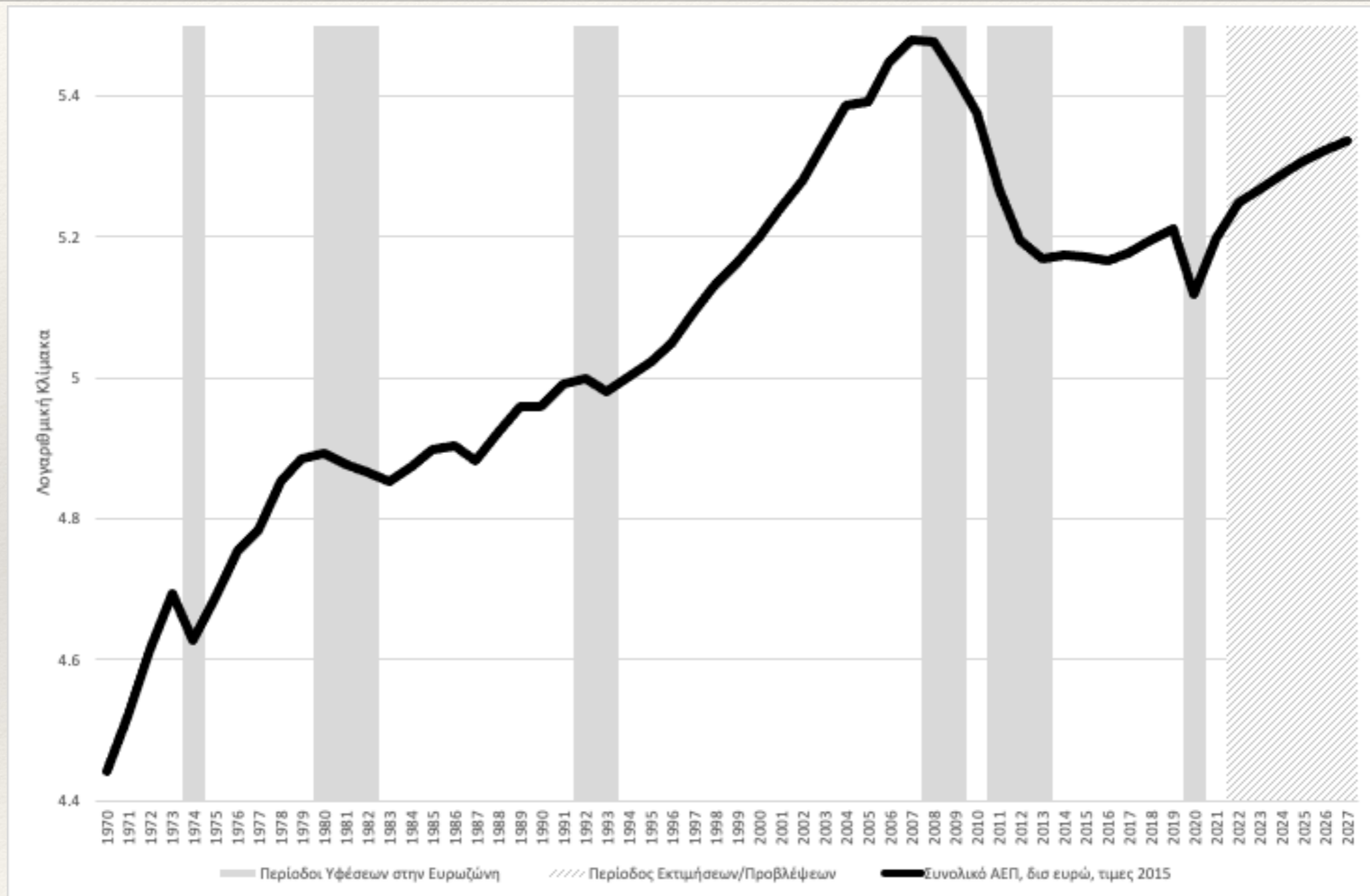
Μεσοχρόνιες Προοπτικές για την Ελλάδα

Οι μεσοχρόνιες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, σύμφωνα πάντα με τις προβλέψεις του ΔΝΤ, δεν φαίνεται να είναι ιδιαίτερα ευοίωνες.

Για την πενταετία 2023-2027 προβλέπεται ένας μέσος ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ 1,8%, μικρή αποκλιμάκωση της ανεργίας, από 12,2% του εργατικού δυναμικού το 2023 στο 10,4% το 2027, μέσος πληθωρισμός 2,0% περίπου, μικρή βελτίωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, από 6,3% του ΑΕΠ το 2023 σε 3,9% το 2027 και μέσο κόστος εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους (επιτόκιο) 1,7%.

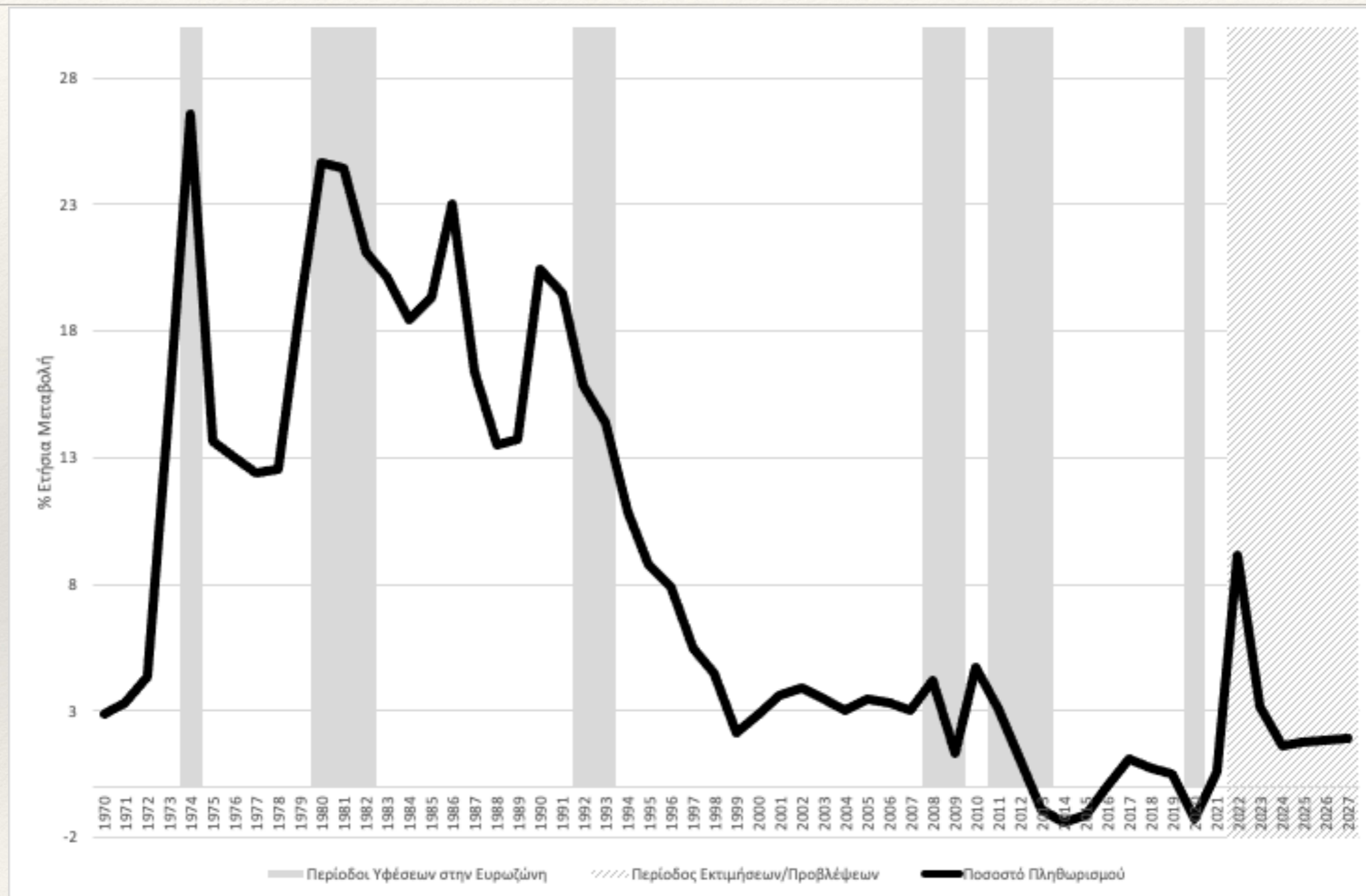
Οι προβλέψεις για το ρυθμό μεγέθυνσης και την αποκλιμάκωση της ανεργίας είναι μάλλον απογοητευτικές, όπως και οι προβλέψεις για την εξέλιξη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Είναι συνεπώς επιτακτική ανάγκη να υπάρξει προσπάθεια για ταχύτερη ανάκαμψη και μεγαλύτερη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας σε σχέση με αυτές τις προβλέψεις.

Εξέλιξη του Πραγματικού ΑΕΠ 1970-2027



Πηγή: IMF, World Economic Outlook (October 2022). Τα στοιχεία για το 2022 αποτελούν εκτιμήσεις και τα στοιχεία για το 2023-2027 αποτελούν προβλέψεις.

Προβλεπόμενη Εξέλιξη Πληθωρισμού

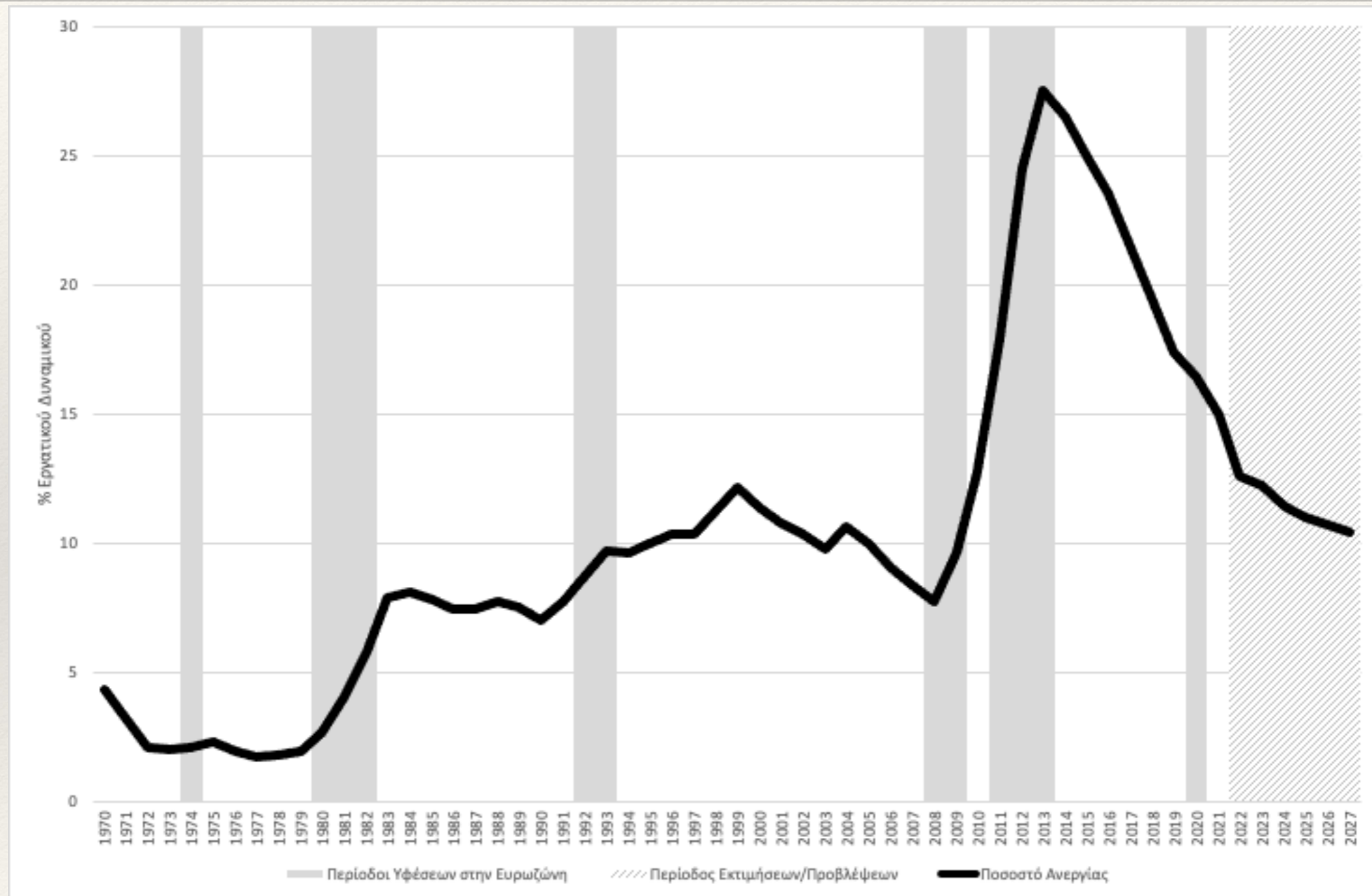


Πηγή: IMF, World Economic Outlook (October 2022). Τα στοιχεία για το 2022 αποτελούν εκτιμήσεις και τα στοιχεία για το 2023-2027 αποτελούν προβλέψεις.

Πως Μπορεί να Επιτευχθεί Ταχύτερη Οικονομική Ανάκαμψη;

1. Πιο έντονες προσπάθειες για μείωση της ανεργίας
2. Αύξηση της συμμετοχής του πληθυσμού, ιδιαίτερα των νέων και των γυναικών, στο εργατικό δυναμικό
3. Αντιστροφή της μετανάστευσης εξειδικευμένων νέων Ελλήνων στο εξωτερικό
4. Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα οδηγήσουν σε σημαντική αύξηση των επενδύσεων, της παραγωγικότητας και της έρευνας και καινοτομίας.
5. Σταδιακή αντιστροφή των δυσμενών δημογραφικών εξελίξεων.

Προβλεπόμενη Εξέλιξη Ανεργίας



Πηγή: IMF, World Economic Outlook (October 2022). Τα στοιχεία για το 2022 αποτελούν εκτιμήσεις και τα στοιχεία για το 2023-2027 αποτελούν προβλέψεις.

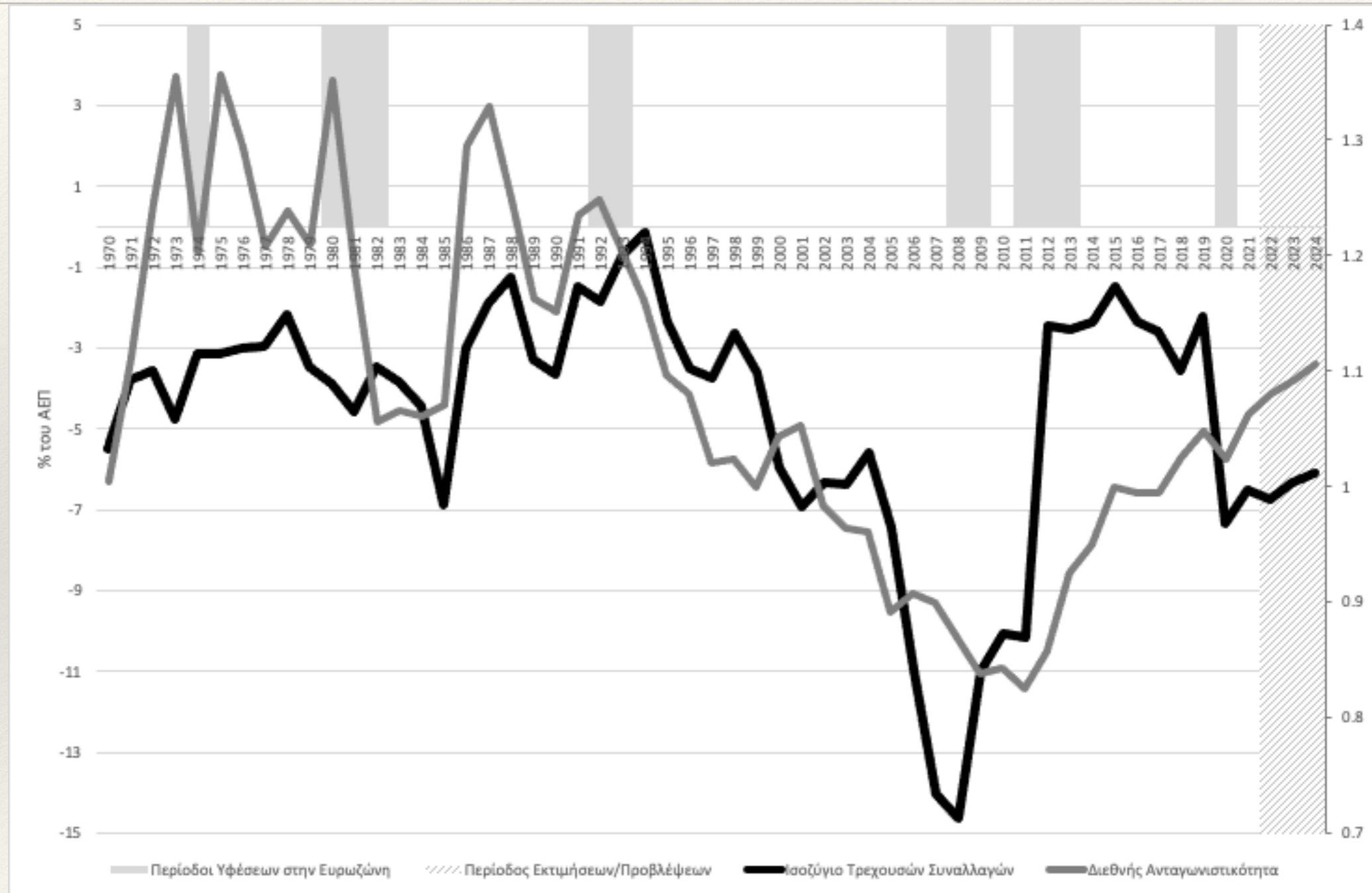
Ανεργία, Συμμετοχή στο Εργατικό Δυναμικό και Αντιστροφή της Μετανάστευσης

Η Ελλάδα έχει από τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής των νέων και των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.

Η ένταση των πολιτικών μείωσης της ανεργίας και η παροχή ισχυρών οικονομικών και κοινωνικών κινήτρων για την αύξηση των ποσοστών συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό θα οδηγήσει σε σημαντική αύξηση του ΑΕΠ ακόμη και χωρίς αύξηση της μέσης παραγωγικότητας της εργασίας.

Η αντιστροφή της τάσης μετανάστευσης στο εξωτερικό εξειδικευμένων νέων Ελλήνων, μίας τάσης που ενισχύθηκε στην περίοδο της μεγάλης οικονομικής κρίσης της περιόδου μετά το 2010, θα έχει ακόμη καλύτερα αποτελέσματα καθώς οι εξειδικευμένοι αυτοί μετανάστες είναι πολύ πιο παραγωγικοί από τον μέσο όρο των Ελλήνων εργαζομένων.

Προβλεπόμενη Εξέλιξη Εξωτερικού Ισοζυγίου



Αναπτυξιακές Διαρθρωτικές Μεταρρυθμίσεις

Ακόμη πιο σημαντικές όμως είναι οι αναπτυξιακές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα οδηγήσουν σε αύξηση των επενδύσεων, της παραγωγικότητας και της τεχνικής προόδου.

Οι επενδύσεις στην Ελλάδα, κυρίως μετά την κρίση του 2010, είναι σε απελπιστικά χαμηλά επίπεδα. Το ίδιο και ο ρυθμός αύξησης της συνολικής παραγωγικότητας και τεχνικής προόδου.

Η κυβέρνηση έχει στη διάθεσή της την έκθεση Πισσαρίδη, η οποία προτείνει μία σειρά από κατάλληλες μεταρρυθμίσεις που θα μπορούσαν, αν υιοθετηθούν, να οδηγήσουν σε μία νέα περίοδο υψηλής ανάπτυξης. Αντίστοιχες μεταρρυθμίσεις αναλύονται στο βιβλίο μου *Πριν και Μετά το Ευρώ* (Εκδόσεις Gutenberg, 2021) και από πολλούς άλλους οικονομολόγους.

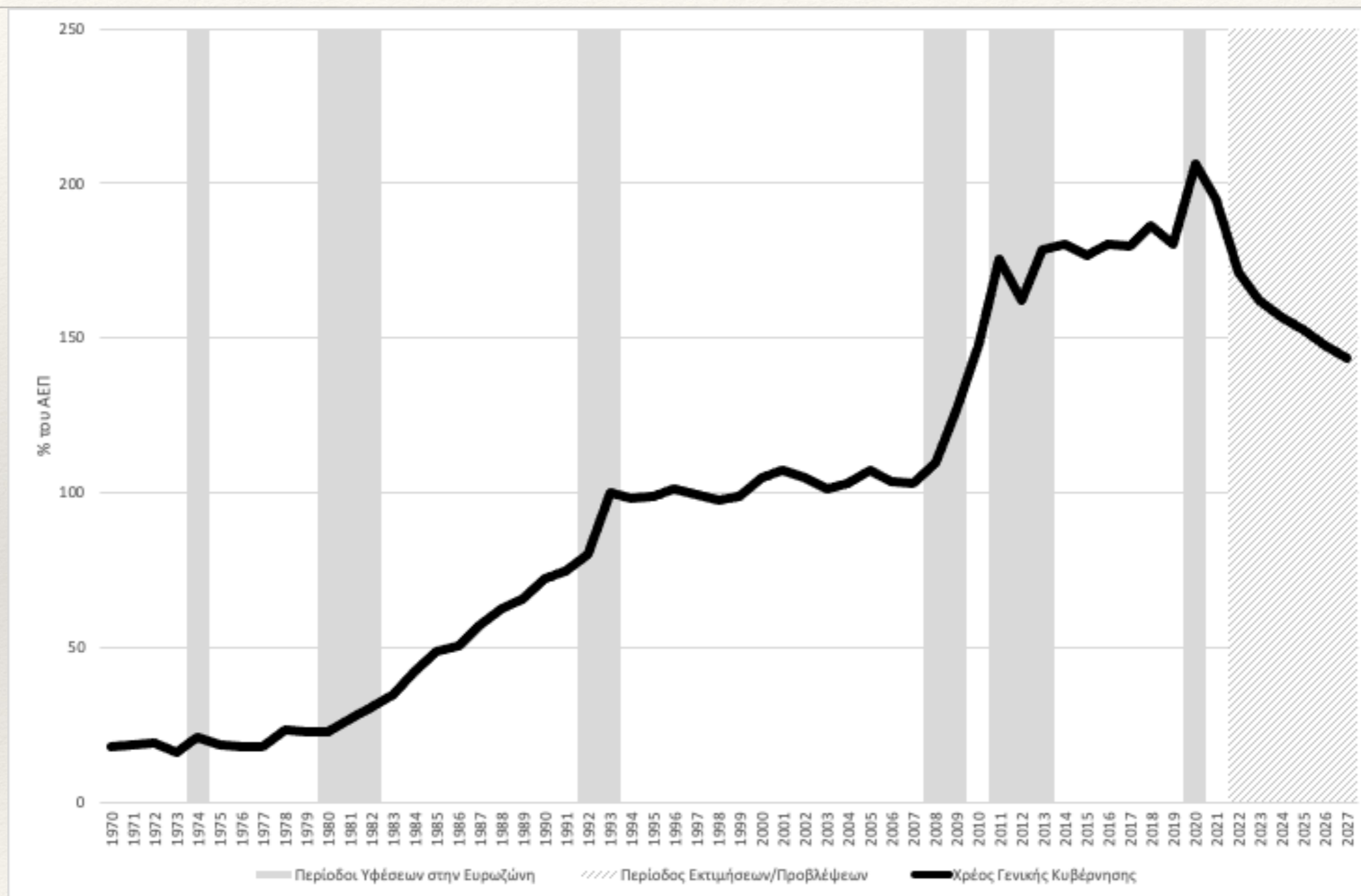
Σταδιακή Βελτίωση της Διεθνούς Ανταγωνιστικότητας

Με την Ελλάδα να μην μπορεί να προσφύγει σε υποτίμηση του νομίσματος, λόγω της συμμετοχής της στην ευρωζώνη, η σταδιακή βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας απαιτεί αυξήσεις των ονομαστικών αποδοχών που να υπολείπονται του αθροίσματος του πληθωρισμού και του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας.

Δεδομένου ότι στις μεσοχρόνιες προβλέψεις του για την περίοδο 2023-2027 το ΔΝΤ προβλέπει για την Ελλάδα μέσο πληθωρισμό 2,0% περίπου, και ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας (πραγματικό ΑΕΠ ανά εργαζόμενο) 1,5% περίπου, για να υπάρξει μία έστω και μικρή βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας οι μέσες αυξήσεις των ονομαστικών αποδοχών δεν θα πρέπει να ξεπερνούν το 3% το χρόνο για ολόκληρη της επόμενη πενταετία.

Μόνο αν οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις οδηγήσουν σε ταχύτερη αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας θα δημιουργηθούν περιθώρια για ταχύτερες αυξήσεις των ονομαστικών και πραγματικών μισθών.

Εξέλιξη Δημοσίου Χρέους σε Σχέση με ΑΕΠ



Πηγή: IMF, World Economic Outlook (October 2022). Τα στοιχεία για το 2022 αποτελούν εκτιμήσεις και τα στοιχεία για το 2023-2027 αποτελούν προβλέψεις.

Ταχύτερη Αποκλιμάκωση του Δημοσίου Χρέους

Προκειμένου να αποκλιμακωθεί ταχύτερα το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ απαιτείται η διατήρηση σχετικά υψηλών πρωτογενών πλεονασμάτων για αρκετά χρόνια αλλά και η επιτάχυνση των ρυθμών μεγέθυνσης του ΑΕΠ.

Δεδομένου ότι μετά την πανδημία το δημόσιο χρέος έχει φθάσει στο 200% του ΑΕΠ περίπου, τα πρωτογενή πλεονάσματα θα πρέπει να είναι υπερδιπλάσια από τη διαφορά επιτοκίων και ρυθμού μεγέθυνσης της οικονομίας.

Στις μεσοχρόνιες προβλέψεις του για την πενταετία 2023-2027 το ΔΝΤ βασίζεται σε αυξανόμενα πρωτογενή πλεονάσματα της τάξης του 1,6% του ΑΕΠ, με αφετηρία ένα πρωτογενές πλεόνασμα 0,9% του ΑΕΠ για το 2023. Αυτά οδηγούν σε αποκλιμάκωση του δημοσίου χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ από το 200% του ΑΕΠ περίπου το 2021 στο 150% το 2027.

Οι ρυθμίσεις του 2012 είναι αυτές που επιτρέπουν σήμερα στην Ελλάδα να έχει εξαιρετικά χαμηλό μέσο κόστος εξυπηρέτησης του χρέους της και να μην χρειάζεται να προσφύγει σε ακόμη υψηλότερα πρωτογενή πλεονάσματα. Ωστόσο, σε μερικά χρόνια οι ρυθμίσεις αυτές θα λήξουν και η χώρα θα πρέπει, αφενός να έχει μειώσει το τεράστιο σημερινό χρέος της και, αφετέρου, να συνεχίσει να διατηρεί σχετικά υψηλά πρωτογενή πλεονάσματα προκειμένου να συνεχισθεί η αποκλιμάκωσή του.

Το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της ΕΕ

Η κρίση του Covid-19 κινητοποίησε την ΕΕ να αναλάβει κοινές οικονομικές και δημοσιονομικές πρωτοβουλίες, σε αντίθεση με το τι συνέβη στην κρίση του 2010, όπου το κόστος της προσαρμογής μετακυλίθηκε αποκλειστικά στα εθνικά κράτη, και ιδιαίτερα στα κράτη της περιφέρειας της ευρωζώνης.

Έτσι, στις 21 Ιουλίου του 2020, το Συμβούλιο της ΕΕ συμφώνησε σε μία δέσμη μέτρων για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας, η οποία συνδυάζει το κλασικό Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) με ένα νέο προσωρινό πλέγμα μέτρων ύψους €750 δις, με σκοπό την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων της κρίσης. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του ποσού κατευθύνεται στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (Recovery and Resilience Fund), ένα προσωρινό κοινοτικό δημοσιονομικό μηχανισμό, ύψους €672,5 δις, εκ των οποίων τα 360 δις είναι δάνεια προς τα κράτη μέλη και τα 312,5 δις επιχορηγήσεις. Το 70% των επιχορηγήσεων παρασχέθηκε βάσει οικονομικών κριτηρίων στα κράτη-μέλη στη διετία 2021-2022, με το υπόλοιπο 30% έως το τέλος του 2023.

Τα κράτη-μέλη ανέλαβαν την υποχρέωση να καταρτίσουν εθνικά σχέδια ανάκαμψης και ανθεκτικότητας στα οποία εκτίθενται οι μεταρρυθμιστικές και επενδυτικές τους πρωτοβουλίες για τα έτη 2021-2023. Τα σχέδια θα επανεξεταστούν και θα προσαρμοστούν ανάλογα με τις εξελίξεις και τις ανάγκες το 2022, ώστε να ληφθεί υπόψη η τελική κατανομή των κονδυλίων για το 2023.

Με την ενεργοποίηση αυτού του κοινοτικού μηχανισμού, ο οποίος είναι πολύ σημαντικός για την Ελλάδα, ελπίζεται ότι οι σοβαρές οικονομικές επιπτώσεις της κρίσης της πανδημίας θα αποδειχθούν σχετικά βραχύβιες και ότι η ευρωπαϊκή οικονομία θα μπορέσει να ανακάμψει σχετικά σύντομα.

Είναι ωστόσο σαφές ότι οι δράσεις του Ταμείου Ανθεκτικότητας και Ανάκαμψης δεν είναι επαρκείς.

Μεταρρυθμίσεις σε Επίπεδο Ευρωζώνης

Οι μεσοχρόνιες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας δεν εξαρτώνται μόνο από την εγχώρια οικονομική πολιτική και τις εγχώριες μεταρρυθμίσεις.

Απαιτούνται επιπλέον μεταρρυθμίσεις και σε επίπεδο ευρωζώνης, σημαντική αύξηση του κοινοτικού προϋπολογισμού και ενίσχυση του ρόλου της ΕΚΤ ως δανειστή ύστατης προσφυγής σε περιόδους κρίσεων.

Η Ελλάδα θα πρέπει να συνεχίσει να επιδιώκει τη στενότερη οικονομική συνεργασία στα πλαίσια της αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να αντιμετωπισθούν οι αδυναμίες της ευρωζώνης ως νομισματικής ένωσης.